Res Rhetorica

ISSN: 2392-3113

Retoryka granic
Rhetoric of the Borders

12 (3) 2025

ISSUE EDITORS: ANNA BENDRAT, ELŻBIETA PAWLAK-HEJNO

VARIA

EWA MODRZEJEWSKA
UNIWERSYTET WARSZAWSKI, POLSKA
https://orcid.org/0000-0003-0913-7540
e.modrzejewska@uw.edu.pl

Retoryczne spojrzenie na ramowanie: przegląd podejść i procedur
A rhetorical perspective on framing: Overview

Abstract

Celem artykułu jest omówienie podejść badawczych związanych z analizą ramowania (*framing*), ze szczególnym uwzględnieniem retorycznego spojrzenia na ramowanie. Punktem wyjścia rozważań jest zakorzenienie *framingu* w naukach humanistycznych i społecznych. Ten podział rzutuje na różnorodność metod i procedur badawczych, a także na potencjalny przedmiot badań – od przekazów werbalnych po multimodalne, jak na przykład wizualizacje danych. W artykule wskazuje się na główne różnice oraz przywołuje przykłady badań w różnych nurtach, by zaproponować możliwą ścieżkę badawczą w nurcie krytyki retorycznej.

The aim of this article is to provide an overview of research approaches related to framing analysis, with a particular emphasis on the rhetorical perspective of framing. The starting point is to reference the most frequently identified roots of this research paradigm, which can be found in the humanities and social sciences. This division influences the diversity of research methods and procedures, as well as the potential subjects of study—ranging from verbal communications to multimodal forms, such as data visualizations. The article highlights the main differences and presents examples of research across various strands, while also proposing a possible research trajectory within the field of rhetorical criticism.

Key words

analiza ramowania, rama multimodalna, krytyka retoryczna, wizualizacja danych, procedura badawcza
framing analysis, multimodal frame, rhetorical criticism, data visualization, research method

License

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 international (CC BY 4.0).
The content of the license is available at http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Received: 20 February 2025 | Accepted: 15 June 2025
DOI: https://doi.org/10.29107/rr2025.3.10

EWA MODRZEJEWSKA
UNIWERSYTET WARSZAWSKI, POLSKA
https://orcid.org/0000-0003-0913-7540
e.modrzejewska@uw.edu.pl

Retoryczne spojrzenie na ramowanie: przegląd podejść i procedur

1. Wprowadzenie

Za hasłem *analiza ramowania* (ang. *framing analysis*) kryją się różnorodne podejścia badawcze, w których analizuje się sposoby konstruowania rzeczywistości społecznej[1]. W szerokim rozumieniu – wszyscy posługujemy się ramami interpretacyjnymi, które tworzą uwarunkowany kulturowo system kierujący naszą międzyludzką komunikacją. To dzięki (nieraz nieuświadomionym) regułom interakcyjnym potrafimy codziennie interpretować treści, zdarzenia i sytuacje (Wasilewski i Skibiński 2008). To za pomocą ram również narzucamy innym rozumienie świata. Sposób działania tego schematu poznawczego porównuje się do ramy obrazu, która wyznacza granice dzieła, a więc skupia nasz wzrok na tym, co w ramie się zawiera, a odwraca od tego, co jest poza nią. Sama rama – w określonym stylu, ozdobna czy prosta – wpływa też na to, jak interpretuje się dzieło nią obramowane. Ramowanie przyrównuje się również do kadrowania zdjęcia (ang. *framing*), kiedy to dokonujemy wyboru, co i jak zostanie pokazane. Bliskie kadry zwracają uwagę na szczegół, który jednak może być wyrwany z szerszego kontekstu. Z kolei dalekie kadry mogą pokazywać szeroki kontekst, w którym ważny z jakiegoś względu szczegół może się łatwo gubić.

Ramowanie, niezależnie od kontekstu, odnosi się do takich działań, dzięki którym możemy wpływać (i wpływamy) na innych – nie tylko poprzez słowo, ale również poprzez środki niewerbalne, w tym obraz czy dźwięk. Celem tego artykułu jest przybliżenie spojrzenia retorycznego na ramowanie na tle innych podejść badawczych, z uwzględnieniem aspektu wizualnego i multimodalnego. Artykuł ma też wymiar dydaktyczny, a więc służy za rodzaj przewodnika po procedurze badawczej. Nie rości jednak sobie praw do tego, by zaproponowane kroki uważać

1. Jak podaje Encyklopedia Britannica: „frame analysis, a broadly applied, relatively flexible label for a variety of approaches to studying social constructions of reality" (Shaw 2025).

za jedynie słuszne – jest to propozycja, która może ułatwić zaplanowanie własnych badań, szczególnie młodym badaczom.

2. Przegląd historycznych perspektyw badawczych

Refleksja nad ramowaniem przekazu rozwijała się w kilku dyscyplinach równolegle, głównie w 2. połowie XX wieku (Sullivan 2023; Bock 2020). Przykładowo w badaniach lingwistycznych Charles J. Fillmore (1976) stworzył semantykę ramową (*frame semantics*), skupiając się na aspektach gramatyczno-semantycznych oraz kognitywnych języka. Słowa czy frazy wywołują pewne struktury mentalne, które reprezentują określoną sytuację lub pojęcie. Te ramy składają się z różnych elementów związanych z sytuacją, jej uczestnikami, ich rolami, relacjami między nimi. Chodzi więc nie tyle o definicję słowa, ale o szerszy kontekst, który wiąże się z naszą wiedzą o świecie. Przykład podaje Renata Grzegorczykowa (2010, 153), która pisze:

> Podstawowym pojęciem, które zdaje sprawę z warunków rozumienia wypowiedzi, jest pojęcie ramy interpretacyjnej, a więc systemu pojęć i elementarnej wiedzy, stanowiących otoczenie zjawisk, których dotyczy komunikacja. (…) żeby zrozumieć pojęcie ‘niedzieli’, trzeba uzmysłowić sobie podział czasu na odcinki siedmiodniowe. Ta sama rama warunkuje pojęcie ‘weekendu’, które ma charakter par excellence kulturowy, opiera się na pojęciu ‘tygodnia pracy’: nie po prostu ‘sobota’ i ‘niedziela’, ale ‘czas od piątku popołudnia do poniedziałku rano jako okres wolny od pracy’.

Ramy w naukach kognitywnych odnoszą się do sposobu funkcjonowania naszej pamięci, ułatwiają nam konceptualizację zjawisk i pojęć, szczególnie tych o abstrakcyjnym charakterze. Twórcy kognitywnej teorii metafory, George Lakoff i Mark Johnson (2003), badali podstawy naszego postrzegania i rozumienia świata. Sam Lakoff w swoich późniejszych pracach, szczególnie dotyczących komunikacji politycznej, wielokrotnie odwoływał się do pojęcia *framingu* i *reframingu*[2] (zob. *Moral politics* [2006] lub w wersji popularnonaukowej w wyd. pol. *Nie myśl o słoniu* [2011]).

Framing jako zakorzenione w komunikacji zjawisko wpływania na codzienne wybory ludzi stało się elementem badań ekonomii behawioralnej – to za nie Daniel Kahneman otrzymał w 2002 r. Nagrodę Nobla. Przez lata, m.in. z Amosem Tverskym, prowadził eksperymenty nad preferencjami badanych, które to preferencje potrafiły się znacząco zmienić w zależności od językowego kontekstu, czyli sposobu sformułowania problemu (tzw. *wording/ framing effect*). Przykładem jest

2. W eseju *Metafory terroru* tak pisze o komunikacji rządu USA po atakach terrorystycznych z 11 września 2001 r: „Nadawanie ram, ich zmiana i szukanie metafor przez administrację jest godne uwagi. Początkowo ramą była «zbrodnia» z «ofiarami», a «sprawcy» mieli zostać «postawieni przed obliczem sprawiedliwości» i «ukarani». [...] Przez kilka godzin jednak «zbrodnia» zmieniła się w «wojnę» ze «stratami w ludziach», «wrogami», «działaniami wojskowym», «siłami wojennymi» i tak dalej (Lakoff 2012, 142).

eksperyment z lekarzami, którzy mieli wybrać preferowany sposób leczenia onkologicznego. Do wyboru mieli leczenie operacyjne lub radiologiczne. W porównaniu z naświetlaniami każda operacja niesie ze sobą większe ryzyko bezpośrednich powikłań, jednak długookresowo jest to skuteczniejsza forma leczenia. Badani zostali podzieleni na dwie grupy. Jedna otrzymała informację, że: [przy wyborze operacji] *W pierwszym miesiącu notuje się umieralność na poziomie 10%*. Przy takim sformułowaniu jedynie 50% lekarzy było zwolennikami rozwiązania operacyjnego. Do drugiej części badanych trafił zaś komunikat, że: *W okresie jednego miesiąca przeżywalność wynosi 90%*. Spośród odbiorców tak sformułowanego problemu już 84% lekarzy było gotowych zrezygnować z radioterapii. Jak podsumowuje ten eksperyment Kahneman:

> Oba opisy są wyraźnie równoważne pod względem logicznym (...). (...) rzadko pozostaje [nasz system myślenia] obojętny na wyrazy nacechowane emocjonalnie: umieralność jest zła, a przeżywalność jest dobra, więc przeżywalność na poziomie 90 procent brzmi zachęcająco, a umieralność na poziomie 10 procent budzi lęk (Kahneman 2012, 486–87).

Poza wskazanym przez badacza aspektem językowym istotny był również aspekt liczbowy (10% vs. 90%), który wzmacniał działanie zastosowanej ramy zysku/straty (zob. np. Kahneman i Tversky 2000).

W większości prac wykorzystujących perspektywę badawczą *framingu* pada nazwisko socjologa Ervinga Goffmana, który w 1974 r. (na dwa lata przed wspomnianym wyżej Fillmore'em) opublikował książkę *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Jak jednak zwraca uwagę Marek Czyżewski we wstępie do polskiego wydania (2010, XXVI):

> Trzeba koniecznie odnotować i tę okoliczność, że pojęcie ramy (*frame*) jako schematu poznawczego ukształtowało się w niektórych kierunkach analiz psychologiczno-ekonomicznych (Daniel Kahneman i Amos Tversky) i językoznawczo-politycznych (George Lakoff) bez jakiegokolwiek związku z koncepcjami Goffmana, a następnie zyskało popularność daleko wykraczającą poza kręgi naukowe.

Jak pisze w nawiązaniu do Czyżewskiego Karol Franczak (2014, 137):

> O ile Goffman tropił wielowarstwowe układy znaczeń w mikroskali zdarzeń interakcyjnych i ich rozmaite przetworzenia (np. sceny filmowe), o tyle badacze ramowania zainteresowani są schematami interpretacji, które służą definiowaniu ważnych kwestii społecznych i forsowaniu wyrazistej formuły działań zbiorowych.

Z kolei Karen Sullivan, porównując podejście Fillmore'a, Lakoffa i Goffmana, wyróżnia odpowiednio trzy typy rozumienia ramowania (ang. *semantic framing*, *cognitive framing*, *communicative framing*), będące kolejnymi – według badaczki – swoistymi rozszerzeniami koncepcji. I tak:

1. ramowanie semantyczne związane jest z podstawowym znaczeniem pojęć;
2. ramowanie poznawcze (kognitywne) bazuje na rozumowaniu semantycznym, ale związane jest ze znajomością kontekstu, tła, które pozwalają zrozumieć dane pojęcia;
3. ramowanie komunikacyjne bazuje na ramach kognitywnych i obejmuje działania nie tylko wyrażone za pomocą języka, ale również obrazu, dźwięku, sztuki, które mogą osobno lub łącznie aktywować w czyimś umyśle sposoby interpretacji danych zjawisk (Sullivan 2023).

To ostatnie spojrzenie na ramowanie jest według autorki bliskie nurtowi badań medioznawczych związanych z koncepcjami *agenda-setting* i *primingiem*, o czym będę jeszcze pisać w dalszej części artykułu.

Zanim jednak przejdę do *framingu* w tym obszarze, warto wspomnieć o Kennecie Burke'u. Jak zauważa Czyżewski, już w latach 30. w pracach amerykańskiego badacza retoryki pojawił się termin *ramy*, a koncepcja „dramatystycznej pentady" z lat 60. i 70. „mogłaby być z dzisiejszej perspektywy potraktowana wręcz jako wariant analizy ramowej [Goffmana]" (Czyżewski 2010, XXIV). Uwagę zwraca również Burke'a koncepcja *ekranów pojęciowych* (ang. *terministic screens*) rozumianych jako zespół symboli, przez które patrzymy na rzeczywistość (Mokrzan 2016, 130). Zainspirowany kolorowymi filtrami nakładanymi na zdjęcia Burke zwrócił uwagę na to, że „każda nomenklatura zwraca bardziej uwagę na pewne tory myślenia niż na inne"[3] (Burke 1966, 46). Opisując za pomocą języka otaczającą nas rzeczywistość, próbujemy ją odzwierciedlić, ale siłą rzeczy jednocześnie w jakiś sposób ją selekcjonujemy i zniekształcamy. Jak pisze dalej Burke (1966, 46):

> Nie tylko charakter używanych przez nas terminów wpływa na charakter naszych obserwacji, w takim sensie, że terminy kierują uwagę raczej na jedną dziedzinę niż na inną. Również wiele 'obserwacji' jest tylko implikacjami określonej terminologii, w kategoriach której obserwacje są dokonywane.

Jako ilustrację tej kwestii (co podaję w uproszczeniu) Burke porównuje darwinistyczne i teologiczne spojrzenie na człowieka. I tak, kiedy skupimy się na terminologii teorii ewolucji, będziemy podkreślać zwierzęcą naturę naszego gatunku, co z pola rozważań usunie jego duchową naturę.

Ta myśl wydaje się przydatna, kiedy skupimy się na koncepcji *framingu* w badaniach nad mediami i komunikacją polityczną. I tu ma ona wiele odmian (por. D'Angelo 2019; Scheufele i Tewksbury 2007). Zanim do nich przejdę, przywołam często cytowaną definicję ram Williama A. Gamsona i Andre Modiglianiego (1989, 143) jako centralnej idei organizacyjnej lub wątku narracyjnego, które nadają sens ciągowi wydarzeń i dzięki którym odbiorca może odczytać zasugerowaną w ten

3. Jeśli nie podano inaczej, tłumaczenia – autorka.

sposób istotę problemu czy kontrowersji. Warto jednak rozpocząć od rozwijanej w latach 70. teorii *agenda setting*, w której zwracano uwagę na rolę mediów masowych we wskazywaniu odbiorcom, jakie tematy są ważne. Współtwórca *agenda setting*, Maxwell McCombs, we *framingu* widział komplementarną ideę – media nie tylko narzucają nam pewną hierarchię tematów, tj. wskazują, o czym mamy myśleć, ale również kształtują nasze myślenie o danym temacie za sprawą języka, którego używają do opisu zdarzeń, zjawisk, ludzi z nimi powiązanych itd. Jedną z częściej cytowanych definicji *framingu* w tym kontekście sformułował Robert Entman (1993, 52), tłumacząc, że *ramować* to znaczy selekcjonować wybrane aspekty rzeczywistości i sprawiać, że są one lepiej dostrzegalne w komunikacie (a co za tym idzie, uznawane za ważniejsze i lepiej zapamiętywane). Dzięki temu promuje się określoną definicję problemu, jego przyczynę, moralną ocenę i/lub określone zalecenia dotyczące jego rozwiązania.

3. Różnorodność podejść badawczych

W wielu badaniach analizuje się zawartość przekazów medialnych lub zapośredniczonych przez media (np. kampanie reklamowe i społeczne), choć ramowania można szukać w innego typu artefaktach (np. w podręcznikach, tekstach poświęconych tematom historycznym, na tematycznych stronach naukowych, w wizualizacjach danych, w sztukach teatralnych, mapach czy w architekturze itp.). Ramowanie można analizować przez pryzmat reakcji poznawczych odbiorców, jak również przez pryzmat charakterystyki samych artefaktów (Reese, Gandy i Grant 2001; Bock 2020). W badaniach nad ramowaniem w mediach Claes H. de Vreese (2005) wyróżnił nurty analizy skupione wokół następujących pytań:

1. jak praktyki redakcyjne/dziennikarskie determinują ramowanie treści,
2. z jakim odbiorem spotykają się ramowane treści oraz jakie to może nieść społeczne konsekwencje,
3. jakie ramy można wyróżnić w przekazach dziennikarskich i jaka jest relacja między nimi a uprzednią wiedzą odbiorców.

Identyfikując ramy, możemy kierować się jedną z dwóch metod identyfikacji: indukcyjną i dedukcyjną (zob. również Maćkiewicz 2020). Metoda indukcyjna polega na tym, że badacz bez żadnych wcześniejszych założeń przygląda się spójnemu pod jakimś względem zbiorowi przekazów, a następnie w sposób drobiazgowy go analizuje. Na tej podstawie – mówiąc metaforycznie – powołuje do życia ramy, które stanowią wniosek z tej analizy. Potencjalną wadą takiej metody jest ograniczony zakres analizy, a także potencjalna nietrwałość takich ram w tym sensie, że zależą one od interpretacji i intuicji danego badacza.

Z kolei w metodzie dedukcyjnej powołuje się na prace innych badaczy, z których czerpie się ustalone przez nich ramy (zob. dalej), by sprawdzić, czy pojawiają się one w badanym korpusie. Zwykle w tym podejściu podkreśla się możliwość pracy na większych zbiorach oraz potencjalną replikowalność badań, na przykład w celach porównawczych. Efektem takiego podejścia są analizy występowania tak samo zdefiniowanych ram w różnego typu przekazach, w różnych mediach, w różnych krajach itp. Na podstawie takich badań otrzymuje się dość szeroką perspektywę, co jednak można uznać też za wadę, gdyż z pola widzenia mogą zniknąć przypadki mniej częste, mniej oczywiste, co nie znaczy, że z jakiegoś punktu widzenia mniej ważne. Stąd też metodę indukcyjną ceni się za szczegółowe analizowanie (mikro) wycinka rzeczywistości, co może dać szansę zwrócenia uwagi na pomijane/niedostrzegane zazwyczaj elementy.

W podejściu dedukcyjnym często zakłada się, że komunikatorzy (np. dziennikarze), na zasadzie przyjętych konwencji czy norm, używają pewnych typów ram do tworzenia przekazów (wiadomości). Zadaniem badacza jest sprawdzić obecność wcześniej ustalonych ram rodzajowych w badanym korpusie. W wielu analizach badacze powołują się na wyróżnione przez W. Russella Neumana i jego współpracowników (1992) ramy: *ekonomii*, *konfliktu*, *bezsilności*, *wpływu ludzkiego* i *moralności* (*economic frame*, *conflict frame*, *powerlessness frame*, *human impact frame*, *morality frame*)[4]. Z kolei Shanto Iyengar (1991), badając amerykańskie przekazy telewizyjne, zaproponował podział ram na epizodyczne i tematyczne (*episodic*/*thematic frames*). W jego typologii chodziło o sposoby przedstawiania wybranych kwestii z perspektywy pojedynczych, epizodycznych wydarzeń/bohaterów bądź z szerszej perspektywy, uwzględniającej konteksty kulturowe, społeczne, systemowe, co z kolei wiązało się z centralną dla jego badań kwestią ramowania odpowiedzialności (np. za rozwiązywanie konfliktów społecznych).

W literaturze przedmiotu wyróżnia się również inne dwa typy ram, które bywają często powiązane ze wspomnianymi wyżej metodami. Są to ramy szczegółowe (związane z konkretnym tematem) i ramy ogólne (rodzajowe), odpowiednio: *issue-specific frames* i *generic frames*. Pierwsze są specyficzne dla danego zagadnienia/wydarzenia. Ramy ogólne pozwalają zaś na szerszą analizę, często porównawczą, diachroniczną, która może być związana z ogólnymi „kontekstami kulturowymi" (Vreese 2005).

By zidentyfikować ramę, badacze przyjmują różne kryteria. Na dużym poziomie ogólności Joseph N. Cappella i Kathleen Hall (2010) podają następujące wyznaczniki ramy wiadomości:

4. Zob. również m.in. badania: (Semetko i Valkenburg 2000; An i Gower 2009; Szylko-Kwas 2023; Palczewski 2011).

- zawiera dającą się wyróżnić ideę;
- zawiera charakterystyczne cechy językowe i pojęciowe;
- jest powszechnie zauważana w dziennikarskiej praktyce;
- jest odróżniana od innych ram; tj. daną ramę potrafią rozpoznać inne osoby niż sam badacz (zob. również: Vreese 2005, 53–54).

Z kolei, aby zoperacjonalizować konkretne ramy rodzajowe, badacze mogą formułować szczegółowsze kryteria/pytania, które mają na celu weryfikację, czy dany przekaz zawiera tak wyeksplikowaną ramę. Przykładowo, jedną z częściej badanych jest rama konfliktu, a jej cechą charakterystyczną według W. R. Neumana (1992, 62) jest podział protagonistów opowieści (relacji dziennikarskiej) na „my" i „oni". Część badaczy wskazuje na powiązanie ramy konfliktu z zasadami warsztatu dziennikarskiego, które nakazują zestawiać ze sobą sprzeczne interpretacje. Claes H. de Vreese (2003, 122) twierdzi, że wiadomości polityczne i gospodarcze często dotyczą niezgody między jednostkami czy partiami politycznymi. Ponadto podkreślane są kontrowersje i rozbieżności pomiędzy stronami. Na potrzeby międzynarodowych badań porównawczych dotyczących sposobów przedstawiania informacji o wprowadzeniu wspólnej waluty euro holenderski badacz zoperacjonalizował ramę konfliktu, stawiając następujące pytania:

- Czy relacja prasowa odzwierciedla niezgodę między partiami, osobami, grupami, krajami?
- Czy dana partia, osoba, grupa, dane państwo zarzuca, wytyka coś innym?
- Czy relacja zawiera stanowiska dwóch lub więcej stron lub przedstawia minimum dwa aspekty danego problemu lub danej sprawy?
- Czy relacja podkreśla osiągnięcia lub działania osoby, partii, przeciwstawiając je osiągnięciom lub działaniom innej osoby, partii? (Vreese 2005, 57, 60–61).

Gdy badacz w analizowanym materiale znajdował na te pytania twierdzące odpowiedzi, wtedy uznawał, że w danej relacji wykorzystano ramę konfliktu. Na polskim gruncie obecność ramy konfliktu w prasie analizowałam w swoich badaniach (2014)[5], w wiadomościach telewizyjnych serwisów informacyjnych badał zaś Marek Palczewski (2011)[6].

5. W tychże badaniach formułuję koncepcję retorycznej strategii sporu, która „stanowi rozszerzenie ramy konfliktu i odnosi się do celowych działań dziennikarskich o charakterze językowym i pozajęzykowym, które winny być perswazyjnie skuteczne, a które wykorzystują kategorię sporu do nazywania i opisywania fragmentu rzeczywistości społeczno-politycznej" (Modrzejewska 2014, 207). Rama konfliktu pojawiała się również w innych polskich badaniach – np. Aleksandra Rzyska (2021) wyróżniała ją w przekazach „Gazety Wyborczej" poświęconych uniwersytetom.
6. Badacz tak definiuje ramę konfliktu: „(…) schemat, za pomocą którego prezentowane są wydarzenia nie zawsze jednoznacznie kojarzone z konfliktem. Zdarzenia czy sprawy ujmowane są w kategoriach sporu, niezgody, głębokich kontrowersji czy niedającej się pogodzić różnicy zdań" (Palczewski 2011, 34).

Wyszukiwać odpowiedzi na tego typu pytania można w zasadzie wszędzie, zwracając uwagę na powtarzające się, charakterystyczne słowa kluczowe, etykietki, slogany, chwytliwe frazy, metafory czy znaki wizualne (Gamson i Modigliani 1989; Kuypers 2009a; D'Angelo i Kuypers 2010). Z kolei James W. Tankard (2001, 101), odnosząc się do prasy, proponuje szukać ram w poszczególnych elementach, z których zbudowana jest informacja prasowa i szerzej – makieta gazety, to jest: w nagłówkach (nadtytuły, tytuły właściwe i podtytuły), lidach, zdjęciach i podpisach pod nimi, w selekcji cytatów, źródeł, w wyróżnionych graficznie wyimkach z tekstu właściwego, w graficznej identyfikacji serii artykułów, a nawet w statystykach i wykresach. Tak więc nie tylko istotne jest samo wystąpienie charakterystycznego elementu w przekazie, lecz również ważna jest jego lokalizacja w miejscach istotnych z perspektywy formy przekazu.

Warto jeszcze krótko wspomnieć o różnicujących badania nad ramowaniem podejściach: ilościowym i jakościowym. To pierwsze częściej występuje w badaniach społecznych (medioznawczych, politologicznych, socjologicznych itd.), w których zwykle analizie poddaje się (nieraz duże) zbiory przekazów, badając ich zawartość według określonego wcześniej klucza. Te badania łączą często ze sobą metody wspomagane komputerowo (wskazywanie frekwencji słów, kolokacji itd.), statystyczne przetwarzanie danych, ale też klasyfikowanie i kodowanie tekstów (lub ich fragmentów) przez zespoły badawcze według określonych wcześniej stałych reguł. Z kolei badania jakościowe, częściej ograniczone, jeśli chodzi o zakres analizowanych artefaktów, bliższe są podejściu retorycznemu, o czym będzie dalej mowa.

W opublikowanym w 2008 r. artykule Jörg Matthes i Matthias Kohring (2008) wyróżnili pięć metod analizy ram medialnych oraz zaproponowali własne – szóste – podejście[7]. Piętnaście lat później w swoim przeglądzie 162 artykułów naukowych przedstawiających badania nad ramowaniem (przede wszystkim w kontekście ruchów społecznych, ale również przekazów medialnych), Teun A. van Dijk (2023) stwierdził krytycznie, że te kluczowe pojęcia nadal pozostają mało precyzyjnie zdefiniowane (czy to jako zjawiska kognitywne, czy dyskursywne). W ostatnim zdaniu swego przeglądu van Dijk gorzko – jak można sądzić – skonkludował: *So, it* [frame] *became so popular not despite, but because it is so vague. Like when the people massively came out to admire the emperor's new clothes*[8] (van Dijk 2023, 172). Co jednak istotne dla dalszych rozważań, badacz zauważył

7. Chodziło m.in. o metodę hermeneutyczną, łączącą ramy z aspektem kulturowym; lingwistyczną, analizującą struktury językowe; „ręczną holistyczną", w której ramy odtwarzane są metodą indukcyjną z małej, holistycznie zakodowanej próbki; „wspomaganą komputerowo", gdzie metody maszynowe wskazują na wybrane struktury językowe; metodę dedukcyjną, w której bazuje się na istniejących badaniach oraz metodę „ręcznego grupowania" („manual clustering"), szczegółowiej opisaną w ww. artykule (Matthes i Kohring 2008).

8. „Zatem [ramowanie] stało się tak popularne nie pomimo, lecz właśnie dlatego, że jest tak niejasne. Podobnie jak wtedy, gdy ludzie tłumnie wyszli, aby podziwiać nowe szaty cesarza".

również, że w centrum powtarzających się metod badawczych umieszczana jest retoryka (van Dijk 2023, 169).

4. Ramy (nie tylko werbalne)

Problem różnorodnych konceptualizacji analizy ramowania tylko pogłębia się, kiedy w zakres badanych korpusów wchodzą nie tylko przekazy *stricte* werbalne, ale również te korzystające z innych modusów komunikacji bądź multimodalne. Stąd też pojawiają się koncepcje badań ramowania wizualnego (*visual framing*), ram multimodalnych czy też idee proponujące podejście zintegrowane (Dan 2017; Geise i Baden 2015).

Jak pokazuje analiza literatury naukowej (Bock 2020), również pojęcie wizualnego ramowania może być różnie rozumiane i różnie w praktyce stosowane. W części badań pod tym hasłem kryje się analiza wybranych aspektów warstwy wizualnej wybranego typu przekazu. Przykładowo Jennah M. Sontag i Spencer R. Barnes (2017) badali efektywność komunikatów dotyczących chorób, którym towarzyszyły statyczne i dynamiczne grafiki. Z kolei w badaniu nad wizualnym ramowaniem w mediach szczytów klimatycznych (tzw. COP-ów) autorzy brali pod uwagę ogół środków wizualnych stosowanych przez redakcje: zdjęć, grafik i wizualizacji danych (Wozniak, Wessler i Lück 2017).

Część badaczy nawiązuje do opisanych wcześniej w przekazach werbalnych ram rodzajowych albo poszukuje podobnych schematów w korpusie wizualnym lub multimodalnym. I tak na przykład Dominic E. Forcha analizował zdjęcia towarzyszące wiadomościom prasowym poświęconym konkretnemu konfliktowi politycznemu w Kamerunie i wyróżnił dwie zasadnicze ramy wyrażające stosunek do ówczesnego rządu, ale także wskazał ramy szczegółowe (Forcha 2021). Noam Tiroshi Inbal Klein-Avraham (2019) metodą jakościową badali (na podstawie 79 zdjęć prasowych) wizualne ramowanie ludzi ubiegających się o azyl w Izraelu i podobnie wskazali na dwie zasadnicze ramy – tj. szukający azylu byli wizualnie przedstawiani jako (1) bezpośrednie zagrożenie dla społeczeństwa lub (2) jako ofiary okoliczności, na które nie mają wpływu. Z kolei podobne procedury wykorzystała Joanna Szylko-Kwas (2019), która metodą indukcyjną przeanalizowała, jak ramowany jest wizerunek Prezydenta Rzeczypospolitej na podstawie albumów oficjalnych zdjęć dokumentujących urzędujących na tym stanowisku: Bronisława Komorowskiego i Andrzeja Dudę. Wykorzystała przy tym klasyczne w literaturze przedmiotu ramy rodzajowe takie, jak: rama *władzy*, *ludzkiego interesu*, *zwykłego człowieka* czy *moralności*.

Badanie wizualnych (bądź potencjalnie innych, niewerbalnych) aspektów ramowania rodzi również wiele wątpliwości metodologicznych, począwszy od tego,

co właściwie generuje znaczenia. Autorki artykułu pt. *The levels of visual framing*, analizując ówczesną literaturę przedmiotu, wyróżniły cztery podejścia badawcze, wedle których materiały wizualne traktuje się jako systemy denotatywne, stylistyczno-systemowe, konotatywne oraz jako ideologiczne reprezentacje (Rodriguez i Dimitrova 2011), przy czym można je traktować jako kolejne poziomy analizy artefaktu. W artykule podano przykład analizy zdjęcia sudańskich kobiet z dziećmi z czasów konfliktu wojennego w Darfurze. Na pierwszym poziomie analizy autorki opisują, kto jest na zdjęciu i jak sportretowane osoby wyglądają (np. widoczne przerażenie dzieci); na drugim poziomie – skupiają się na aspektach zdjęcia, takich jak: rodzaj kadru, kąt widzenia, brak ingerencji w warunki oświetleniowe, układ, ostrość itp.). Trzeci poziom analizy wiąże się z potencjalnymi skojarzeniami czy znaczeniami, jakie mogą być odczytywane przykładowo na podstawie wyglądu lub roli społecznej (matki) osób będących centralnym punktem fotografii itd. Na ostatnim poziomie rozważać zaś można, jak to zdjęcie, opublikowane w amerykańskiej gazecie jako ilustracja afrykańskiego konfliktu, może wpływać na kształtowanie się wizji zachodniocentrycznej; reprezentacji biedy, wyobrażenia afrykańskiego trzeciego świata itd.

Te rozważania wskazują na wielowymiarowość aspektów wizualnych. Co więcej, we współczesnych badaniach – jak się wydaje – coraz rzadziej analizy dotyczą tylko jednego modusu komunikacji, stąd też mówi się bądź o ramach multimodalnych, bądź o ramach realizowanych multimodalnie, gdzie pod uwagę bierze się relacje między elementami różnych kodów semiotycznych, wyróżniając elementy strategiczne jako nośniki treści szczególnie ważnych dla przekazu[9]. Tego typu analizy mają zazwyczaj charakter deskryptywny. O ile bez wątpliwości można stwierdzić, że w multimodalnym komunikacie poszczególne treści, wyrażane w różnych kodach semiotycznych, wpływają na ostateczny odbiór komunikatu (Xu i Löffelholz 2021), a nawet treści jednego kodu (np. werbalnego lub wizualnego) mogą dominować nad interpretacją odbiorczą całości (Famulari 2020), to rzeczowe opisanie takiego efektu na przykładzie konkretnych artefaktów wymagałoby rozbudowanych badań odbioru audytorium lub przynajmniej pogłębionych wywiadów z (współ)twórcami przekazów dotyczących ich intencji. W wielu przypadkach konkluzje badacza co do wpływu ram na odbiór są interpretatywne, co samo w sobie nie jest jednak dyskwalifikujące, szczególnie w podejściu krytyki retorycznej, o którym będzie dalej mowa.

Wartym wspomnienia przedmiotem badań są infografiki i inne formy wizualizacji danych, w tym danych liczbowych (Alieva 2023). Same liczby mogą pełnić funkcję perswazyjną, jeśli towarzyszące im przekazy werbalne i wizualne narzucą

9. Na przykład dla artykułów prasowych byłby to nagłówek, lid, wyimek, akapit końcowy; dla newsów telewizyjnych wprowadzenie prezentera, paski informacyjne, materiał filmowy; dla stron internetowych – struktura nawigacyjna) (Maćkiewicz 2021).

odpowiednie ich rozumienie (Modrzejewska 2025). Niektórzy badacze charakteryzują gatunek infografiki jako narzędzia ramującego przekaz (Marx i in. 2023) lub analizują inne techniki perswazyjne, które mogą wpływać na ramowanie przekazu w wizualizacjach danych (Campbell i Offenhuber 2022; Lee, Kim i Sung 2022).

Metodologicznym wyzwaniom czoła próbują stawić badacze postulujący zintegrowane podejście do analizy ramowej. Przykładem jest zakorzeniona w badaniach empirycznych propozycja Vioreli Dan (2017). Badaczka postuluje w 6-etapowym procesie równoległą analizę ram werbalnych i niewerbalnych, a następnie takie ich zestawienie, by metodami statystycznymi wyliczyć ich wskaźnik zgodności (*verbal-visual frame congruence rati*o). W swojej analizie do anotacji przekazów medialnych, komunikatów publicznych oraz specjalistycznych na temat HIV/AIDS wykorzystała kilkadziesiąt zmiennych, które osobno charakteryzowały warstwę werbalną i niewerbalną. Każda z nich współtworzyła jedną z predefiniowanych (na podstawie przeglądu literatury) ram dotyczących tego, jak portretuje się osoby zmagające się z tą chorobą. Badaczka pod lupę wzięła odpowiednio 656 i 580 przekazów werbalnych i niewerbalnych o osobach z HIV/AIDS, a do analizy wykorzystała metody matematyczno-statystyczne. Na marginesie swoich rozważań zauważyła jednak, że – szczególnie w przypadku niewielkich próbek – metody jakościowe, krytyczne w duchu, są również przystające.

Warte odnotowania są również badania nad multimodalnym ramowaniem, w których zaprojektowano eksperyment testujący działanie modusu werbalnego i niewerbalnego (Powell i in. 2015). W eksperymencie przeprowadzonym na reprezentatywnej próbie amerykańskich respondentów przedstawiono zmodyfikowane warianty przekazów medialnych o relatywnie mało znanym konflikcie afrykańskim. Warianty różniły się nie tylko sposobem przedstawienia danej kwestii, ale ich formą – werbalną, wizualną i wizualno-werbalną. Komunikaty ostatniego typu badano pod kątem (umyślnie zaprojektowanej) zgodności (*congruent*) przekazów lub jej braku. Zasadniczo wyniki potwierdziły znaczący wpływ modusu wizualnego w określonych przypadkach, szczególnie gdy badani nisko oceniali swoją wiedzę kontekstową na temat przedstawianej sprawy. Wpływ obrazu był również skorelowany z wybranymi typami emocji. Nie bez znaczenia jednak okazał się także modus werbalny, jeśli chodzi o jego moc perswazyjną wpływania na postrzeganie badanej kwestii.

Mary A. Bock (2020) zbadała w 2016 r. 165 publikacji naukowych poświęconych wizualnemu ramowaniu. Zwróciła uwagę na przewagę badań analizujących zawartość przekazu, a zbyt małą obecność – jej zdaniem – podejść krytycznie analizujących materiał badawczy pod kątem komunikacji wizualnej (m.in. z wykorzystaniem jakich konwencji wizualnych powstają komunikaty oraz jak poznawczo wpływają na odbiorców). Istotną kwestią była dla niej również kontekstualizacja

przekazu (kto, do kogo, w jakim celu komunikuje). Ta charakterystyka jest bliska podejściu retorycznemu, które przybliżam w kolejnej części.

5. Podejście retoryczne

W wielu analizach ramowania retorykę przywołuje się wprost, pisząc o ramach jako o narzędziach retorycznych (Johnson-Cartee 2005, 24) lub działaniach dyskursywnych wykorzystujących retorykę, na przykład:

> Ramy obejmują zarówno chwyty retoryczne ukształtowane przez elity polityczne do wysuwania własnych idei oraz często niewyartykułowane zasady selekcji, akcentowania i prezentacji, które rządzą pracą dziennikarską. (…) Ramy wskazują, jak należy myśleć o polityce, zachęcając obywateli do rozumienia wydarzeń i problemów w określony sposób. (…) w czystej formie ramy nie dostarczają żadnych nowych informacji, ale raczej, podsuwając określony punkt widzenia, organizują – lub lepiej, reorganizują – informacje, jakie są już obywatelom znane (Kinder 2008);

> Proces selekcjonowania i amplifikacji (wyolbrzymiania i umniejszania) różnych fragmentów relacjonowanych wydarzeń, ich hierarchizacji i priorytetyzacji, a także nadawania im spójnego, całościowego znaczenia za pomocą wpisania w fabularną, narracyjną strukturę; narracja jest bardzo istotnym elementem ramy, wpływającym na jej żywotność i trwałość, ale także ułatwiającym kodowanie i dekodowanie przekazu (Olczyk 2010).

Na retoryczną naturę procesu ramowania w komunikacji medialnej wskazuje Jim A. Kuypers (2009b, 186), pisząc, że „(…) skomplikowane i rozbudowane tematy wymagają przenośnego przedstawienia, ponieważ składają się z wielu elementów wymagających skupienia uwagi", a „(…) badacze [zajmujący się *framingiem*] analizują, jakich wyborów językowych dokonują komunikatorzy (prasa), by nakierować w odpowiedni sposób myślenie odbiorcy". Ten orędownik retorycznego podejścia do analizy ramowania tak ją definiuje:

> [ramowanie] to proces, w którym komunikujący, świadomie lub nieświadomie, tak konstruują swoje przekazy, by zachęcały do postrzegania faktów w danej sytuacji w określony sposób, przy czym niektóre fakty są bardziej lub mniej zauważalne (a nawet ignorowane) niż inne. Wyróżniając w ten sposób pewne aspekty rzeczywistości, ramy służą do definiowania problemów, diagnozowania przyczyn, wydawania osądów moralnych i proponowania środków zaradczych (Kuypers 2009a, 182).

Jego spojrzenie wpisuje się w nurt krytyki retorycznej, a więc *a priori* cechuje się indywidualistycznym podejściem badawczym. Stąd też ramowanie jako działanie o charakterze perswazyjnym, powinno być nie tylko opisane, ale również zinterpretowane i ocenione przez badacza pod kątem (potencjalnego) wpływu społecznego. To podejście bliskie jest nurtowi krytycznej analizy dyskursu, przy czym badacz retoryki korzysta z narzędzi typowych dla *ars bene dicendi*: toposów, figur i tropów retorycznych (nie tylko samej metafory), kontekstualnej analizy charakteru

(ethosu) nadawcy przekazu, aktu retorycznego, sytuacji retorycznej itp. Jak piszą Michael C. Souders i Kara N. Dillard (2014, 1009):

> Dla badacza retoryki ważna jest próba zrozumienia, jak nadawca ramuje przekaz i dlaczego to robi. Badacze retoryki stosują analizę historyczną, kontekstową i tekstową, biorąc za przedmiot badań wyjątkowe lub przełomowe przypadki z minionych wydarzeń.

Retoryczne spojrzenie, obejmuje analizę treści, ale też koncentruje się na szerszym kontekście tego jednostkowego wydarzenia, i ocenia zastosowane środki językowe oraz pozajęzykowe, a także zwraca uwagę na ich (potencjalną) perswazyjną skuteczność.

Na niedoceniany niekiedy potencjał retoryki opisowej wskazują Roberto Franzosi i Stefania Vicari (2018, 393–429), określając współczesny nurt analizy ramowej mianem ponownego wynalezienia koła. Zwracają przy tym uwagę, że klasycznie rozumiane inwencyjne toposy (topos z definicji, z powiązania rodzaju i gatunku, z pojęć rdzennych i pokrewnych, ze związków przyczynowych i skutkowych, z podobieństwa i przeciwieństwa itd.) mogą wyjaśniać sposoby konstruowania ram, w tym takich ram, które ze sobą konkurują. Podział typów ram na ogólne oraz specyficzne dla danego tematu można zestawiać z podziałem na toposy wewnętrzne i zewnętrzne. Przydatne może być również rozumienie toposów bliższe temu literackiemu, czyli jako powtarzających się motywów zakorzenionych w ogólnoludzkim doświadczeniu, w kulturze czy historii danego regionu.

Mobilizacyjny charakter ramowania można analizować przez pryzmat ethosu, logosu i pathosu jako trzech trybów perswazji. Również rozwinięta teoria amplifikacji (na poziomie logicznej relacji między słowem a rzeczą oraz na poziomie doboru figur i tropów retorycznych) pomaga wyjaśniać kluczowe dla ramowania działania, tj. uwidacznianie pewnych aspektów ramowanej kwestii (i umniejszanie lub pomijanie innych). Znajomość figur i tropów pozwala dogłębniej analizować przekaz nie tylko w jego elokucyjnym, ale również kompozycyjnym i inwencyjnym aspekcie, uwzględniając retoryczną triadę. To retoryczne instrumentarium nie odnosi się jedynie do warstwy werbalnej, ale obejmować może każdy multimodalny komunikat. Analogicznie bowiem do tego, co Sonja K. Foss (2004) sądzi o retoryce wizualnej, jeśli analizowany artefakt jest stworzony po to, by komunikować, to niezależnie od tego, jaki modus jest w tym celu użyty, jakim kodem semiotycznym może być opisany, taki artefakt podlega analizie retorycznej.

Przykładem badań podążających powyższą ścieżką jest analiza sposobów ramowania wizerunku politycznego Andrzeja Dudy z czasów jego kandydowania na urząd Prezydenta RP w latach 2014-2015 (Modrzejewska 2016). Materiałem badawczym były okładki (traktowane jako gatunek multimodalny, a więc wykorzystujący różne środki wizualne, werbalne i parawerbalne) ogólnopolskich tygodników o profilu społeczno-politycznym. Wynikiem indukcyjnej analizy jakościowej

było wyróżnienie siedmiu głównych, powtarzających się toposów–ram (*zmiany*, *drogi*, *rodziny*, *teatru*, *dziedzictwa*, *„Solidarności”* oraz *męża stanu*). Ten klasyczny termin retoryczny rozumiem – podobnie jak Rafał Leśniczak (2022, 43) – jako komplementarny wobec używanego terminu ramowania. Swój wybór motywuję chęcią pozostania przy tradycyjnym dla retoryki terminie, ponieważ – jak pisze Jerzy Ziomek – topos może mieć ambiwalentny charakter; „obosieczność” toposu bowiem oznacza, że jest możliwość użycia go dla poparcia dwu aspektów sprawy (Ziomek 1990, 295). Jak się okazało, zróżnicowane światopoglądowo redakcje sięgały czasem do tych samych „miejsc wspólnych”, co jednak istotne – różniły się one w sposobie realizacji danego toposu (na korzyść bądź niekorzyść kandydata).

Retoryczne podejście do ramowania zwykle wiąże się z badaniami o charakterze jakościowym nad mniejszymi próbkami lub pojedynczymi artefaktami. Jim A. Kuypers zwrócił uwagę na różnicę paradygmatów nauk społecznych i humanistycznych, które to różnice mogą być przyczynkiem do uznawania przez badaczy/recenzentów wywodzących się z jednej „tradycji” za mniej wartościowe badań reprezentowanych przez badaczy drugiej „tradycji” (zob. tabela 1). W uproszczeniu: badacze wywodzący się z nauk społecznych preferują ilościowy, policzalny z zaprzęgnięciem metod statystycznych system kodowania treści, który buduje poczucie zobiektywizowanych, powtarzalnych procedur. Z kolei dla badaczy zakorzenionych w nurtach krytycznych jasno uargumentowany wywód przedstawiający pogłębioną analizę kontekstualną ma autonomiczną wartość badawczą. W tym podejściu jest również przyzwolenie na to, by inny badacz, akceptując zaproponowane procedury, nie zgadzał się z przedstawionymi konkluzjami.

Tabela 1: Analiza ramowania: różnice w podejściach nauk społecznych i krytyki retorycznej

podejście nauk społecznych	**podejście krytyki retorycznej**
science [nauka]	*art* [sztuka]
badania empiryczne *quantitative studies* [badania ilościowe]	pogłębiona krytyczna analiza *in-depth qualitative studies* [analizowanie danych nienumerycznych w celu zrozumienia pojęć, opinii lub doświadczeń]
dane numeryczne (statystyczne)	akty retoryczne jako obiekty analizy
badania *zobiektywizowane* / *aseptyczne*	punkt widzenia krytyka (ale jasne kryteria oceny)
procedury kodowania jako przesłanki dla konkluzji	procedury argumentacji (twierdzenie – dowód [przykład])
wyniki *słuszne*	można się nie zgadzać z konkluzją
content analysis [analiza zawartości]	*context analysis* [analiza kontekstualna]

Źródło: opracowanie na podstawie: (Kuypers 2009b).

Część badaczy jednak decyduje się na łączone metody ilościowo-jakościowe (*mixed methods research* [Souders i Dillard 2014, 1009]). Amerykańscy badacze (Supran i Oreskes 2021) zastosowali dwufazową metodę badawczą do analizy przekazów spółki ExxonMobil w kontekście zmian klimatu. W pierwszej fazie przeprowadzili ilościową analizę korpusową 180 różnorodnych materiałów, takich jak publikacje naukowe i ogłoszenia, aby zidentyfikować powtarzające się frazy (modelowanie tematyczne). W drugiej fazie zastosowali indukcyjne badanie ram w 76 ogłoszeniach z lat 1972–2009 z „The New York Times". Dzięki połączeniu tych metod odkryli, że firma podważa negatywny wpływ człowieka na klimat. Ponadto wyróżnili ramę nazwaną „Fossil Fuel Savior" („zbawca paliw kopalnych"). Jej głównym przekazem była idea, że w odróżnieniu od „niepewnej" wiedzy na temat antropogenicznych zmian klimatu, ludzie znają „ryzyka" związane z wydobyciem oraz zużyciem paliw kopalnych i nie tylko się na nie godzą, ale również preferują to rozwiązanie jako ekonomiczniejsze dla ich portfeli. Z kolei brytyjscy badacze (Carney, Maguire i Byrne 2024) zbadali medialne ramowanie starości w kontekście ryzyka śmierci na COVID-19, analizując doniesienia z pięciu popularnych dzienników w wybranym okresie. Wstępna selekcja materiałów opierała się na wyszukaniu słów kluczowych, a następnie zawężono ją do trzech głównych ram: wieku jako czynnika ryzyka; reakcji osób starszych na ograniczenia praw obywatelskich oraz przedstawiania „koronabohaterów", którzy zaprzeczali stereotypom. W artykule omówiono reprezentatywne przykłady, przywołując cytaty, w tym językowe sposoby ujmowania wyróżnionych indukcyjnie ram w poszczególnych elementach przekazów prasowych (np. nagłówkach).

Na koniec warto jeszcze wspomnieć, że w nurcie badań retorycznych analizie poddawane są kwestie: 1) ram dominujących; 2) przeramowania wybranych kwestii (*reframing*)[10]; 3) współwystępowania konkurencyjnych ram w dyskursie publicznym czy 4) dyskursywnych granic ram (Phillips 2019).

6. Procedury (zamiast wniosków)

Wielość podejść i relacji badawczych odnoszących się do analizy ramowania spotyka się co jakiś czas z próbą porządkowania czy to teorii, czy to metody. Niezależnie od tych wysiłków można przyjąć, że podejście retoryczne jest jednym z wariantów, który ma swoje uzasadnienie, co do celu, instrumentarium i kroków badawczych. Poniższe podsumowanie procedur napisane jest z myślą szczególnie o młodych badaczach, którzy chcą zmierzyć się z tą różnorodnością.

10. Interesującym tematem do analizy mogłaby być przykładowo analiza retoryczna występowania takich określeń, jak: *zmiany klimatyczne*, *kryzys klimatyczny*, *katastrofa klimatyczna* lub: *specjalna operacja wojskowa*, *konflikt ukraińsko-rosyjski*, *pełnoskalowa inwazja Rosji na Ukrainę*.

Jak już zostało to omówione, w analizie ramowania badacz ma dużą dowolność co do tematyki i stawianego celu badania. Istotne jest właściwe uzasadnienie i logiczne powiązanie celu badania z jego zakresem oraz wykorzystanymi kategoriami retorycznymi. Jak każde badania, także analiza ramowania rozpoczyna się od wyboru przedmiotu i celu badań. Na tym etapie badacz podejmuje kluczowe decyzje, które mają wpływ na kolejne fazy procedury. W podejściu retorycznym najczęściej chodzić będzie o charakterystykę perswazyjnego wpływu ramowania wybranej kwestii lub wybranego wydarzenia.

Jedną z zasadniczych decyzji jest charakter korpusu, tj. homogeniczność bądź heterogeniczność źródeł. Można przykładowo analizować wszystkie przekazy w ramach jednej kampanii antynikotynowej, ale można też pod lupę wziąć różne kampanie dotyczące tego problemu na przestrzeni 20 lat. Analizie może poddać newsy z wybranego portalu z ostatniej dekady, szukając w nim różnego typu ram, lub skupić się na występowaniu jednej wybranej ramy w wiadomościach z konkretnego kwartału. Można również skupić się na tym, jak daną kwestię (np. migrantów) ramuje rząd oraz różnego typu media w zależności od deklarowanej linii światopoglądowej. Co za tym idzie, badanie musi mieć jasno zakreślone i uzasadnione ramy czasowe.

Analizie poddane mogą być całe przekazy, ich grupy lub wybrane fragmenty, w tym elementy wizualne lub werbalno-wizualne (np. paski w telewizyjnych serwisach informacyjnych). Choć takie badania pojawiają się rzadko, pod uwagę można wziąć również inne modusy (np. dźwięk). Do badania można wykorzystać jedną lub więcej z opisanych już w literaturze przedmiotów ram, sprawdzając jej/ich „stosowalność" na wybranym materiale. W metodzie indukcyjnej badacz szczegółowo analizuje wybrane teksty, notując powtarzające się charakterystyczne cechy, wspomagając się przy tym kategoriami retorycznymi. Metodami obiektywizującymi tę fazę procedury badawczej jest operacjonalizacja ram czy powołanie zespołu kodującego niezależnie od siebie dany korpus wedle tych samych, przetestowanych zasad. Przy większych zbiorach wykonuje się czasem jakościowe badanie, które może mieć charakter pilotażowy i stanowić bazę do operacjonalizacji ramy. Procedura w przypadku mieszanego podejścia może być też odwrotna – z „wykrywanych" metodami ilościowymi na dużych zbiorach przykładów wyłaniać można podkorpusy, które następnie badane są metodami jakościowymi, w nurcie krytyki retorycznej.

Warto przy tym dodać, że w badanej jednostce analizy (przekazie) może współistnieć więcej niż jedna rama. Wtedy też badacz powinien zdecydować, czy skupia się na ramie dominującej (i co decyduje o takim jej charakterze, np. obecność jej wyznaczników w kluczowych segmentach tekstu, takich jak nagłówek, lid itd.), czy opisuje wszystkie dostrzeżone ramy.

Warto podkreślić, że kluczowe dla wywodu jest podanie definicji i operacjonalizacji ramy, czyli kryteriów, na podstawie których klasyfikujemy dany materiał jako zawierający tę ramę. Zwykle takie operacjonalizacje przyjmują formę pytań o obecność *x* (np. charakterystycznego słownictwa, obrazu, tropów, symbolu, sposobu opisywania itd.). W przypadku podejścia dedukcyjnego przywołuje się operacjonalizacje innych badaczy, przy czym można ją przyjąć w całości bądź – jeśli jest taka uzasadniona potrzeba – odpowiednio zmodyfikować na potrzeby własnego badania. Operacjonalizacja powinna być przedstawiona w taki sposób, by inny badacz mógł przeprowadzić analogiczną analizę. Procedura wymaga, by każdemu przekazowi zadać pytania pod kątem wystąpienia elementów uprzednio zoperacjonalizowanej ramy. W szczegółowej analizie szuka się retorycznych sposobów jej realizacji, a wielokrotne analizowanie korpusu pozwala na dostrzeżenie podobieństw i różnic w badanym materiale. Jasno wyznaczony na początku cel badania powinien wyznaczyć dobór kategorii retorycznych, pod kątem których zinterpretuje się korpus. W podejściu retorycznym ważne jest ponadto przywołanie kontekstu, w którym dany przekaz jest usytuowany lub dociera do wybranego audytorium. Również odbiorcy mogą być elementem retorycznej, dogłębnej analizy. Można bowiem próbować interpretować, jaki typ audytorium może być podatny na przyjęcie określonej ramy.

Poniższa tabela zestawia w sposób uproszczony różnice w podejściach badawczych do ramowania. Jednak w praktyce te podziały nie muszą być ani wyraźnie, ani oczywiste. Wiele zależy również od osadzenia naukowego samych badaczy. Jeśli mieli do czynienia z retoryką, zwykle widzą jej potencjał i w sposób mniej lub bardziej konsekwentny odwołują się do niej w swoich analizach.

Tabela 2. Analiza ramowania: zestawienie cech charakterystycznych podejść badawczych

	Podejście społeczne (medioznawcze) Preferuje się:	**Podejście humanistyczne (retoryczne) Preferuje się:**
Typ badań	badania ilościowe	badania jakościowe
Metody badawcze	komputerowe przetwarzanie języka; uczenie maszynowe; metody statystyczne, kodowanie zbiorów danych (automatyczne, z udziałem koderów lub mieszane)	interpretacyjna analiza badacza według opisanego, wyjaśnionego i uzasadnionego postępowania
	metoda dedukcyjna	metoda indukcyjna

	ramy rodzajowe (*generic*), • ustalone *a priori* • identyfikowane w zróżnicowanym (gatunkowo, czasowo, kulturowo zakotwiczonym) materiale	ramy tematyczne (*issue-specific*) • ustalone *a posteriori* • identyfikowane w materiale poświęconym wybranej kwestii/wydarzeniu
Korpus	duże korpusy (przetwarzanie maszynowe)	mniejsze lub mikrokorpus (analizowane ręcznie przez badacza)
	korpusy głównie językowe	korpusy multimodalne
Podejście badawcze	diachroniczne, porównawcze	synchroniczne
	„zobiektywizowane" podejście	„zindywidualizowane" podejście
Analiza	zwykle eklektyczna metoda analizy środków językowych, retoryka używana jest w sposób funkcjonalny jako etykieta wyróżnionego typu działań dyskursywnych, np. retoryka klimatycznego ryzyka	retoryczny aparat badawczy (klasycznej retoryki opisowej, retoryki wizualnej itd.) wykorzystywany jako podstawowe kategorie analityczne

Źródło: opracowanie własne

Retoryczna analiza i interpretacja mają siłą rzeczy subiektywny charakter, co będzie wartościowe, jeśli w sposób jasny i przejrzysty przedstawiony zostanie tok rozumowania oraz badacz powoła się na konkretne, ilustrujące swój wywód cytaty z badanego materiału. Jak każdy tekst naukowy, analizę powinny wieńczyć konkluzje, a więc rodzaj syntezy, w której przedstawiono najważniejsze z punktu widzenia celu badania wnioski oraz możliwe implikacje bądź/i dalsze możliwości prowadzenia badań. O ile odbiorca analizy ma prawo nie zgodzić się z przedstawioną interpretacją, o tyle sam wywód powinien być tak skonstruowany, by nie dawać powodów do podważania logiki rozważań.

Dla badaczy retoryki jest oczywiste, że dostarcza ona narzędzi do analizowania tego, jak ramowanie wpływa na sposób, w jaki odbiorcy interpretują i reagują na komunikaty. Pozwala opisać mechanizmy perswazyjne, odtworzyć proponowane wartości i normy w danym kontekście oraz oceniać potencjalną skuteczność przekazu. Retoryka, z natury interdyscyplinarna, sprzyja wreszcie krytycznej analizie komunikacji, co pozwala na identyfikację manipulacji czy innych nieetycznych praktyk, będących wyzwaniami naszych czasów.

Bibliografia

Alieva, Iuliia. 2023. „How American Media Framed 2016 Presidential Election Using Data Visualization: The Case Study of the New York Times and the Washington Post". *Journalism Practice* 17(4): 814–40. https://doi.org/10.1080/17512786.2021.1930573.

An, Seon-Kyoung i Karla K. Gower. 2009. „How Do the News Media Frame Crises? A Content Analysis of Crisis News Coverage". *Public Relations Review* 35(2): 107–12. https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2009.01.010.

Bock, Mary Angela. 2020. „Theorising Visual Framing: Contingency, Materiality and Ideology". *Visual Studies* 35(1): 1–12. https://doi.org/10.1080/1472586X.2020.1715244.

Burke, Kenneth. 1966. *Language as Symbolic Action: Essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley: University of California Press.

Campbell, Sarah i **Dietmar Offenhuber.** 2022. „Feeling Numbers: The Emotional Impact of Proximity Techniques in Visualization". *Information Design Journal* 25(1): 71–86. https://doi.org/10.1075/idj.25.1.06cam.

Cappella, Joseph N. i **Kathleen Hall Jamieson**, red. 2010. *Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good*. New York: Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780195090635.001.0001.

Carney, Gemma M., Stephanie Maguire i **Bronagh Byrne.** 2024. „'Oldies Come Bottom of Grim Reaper Hierarchy': A Framing Analysis of UK Newspaper Coverage of Old Age and Risk of Dying during the First Wave of the COVID-19 Pandemic". *Journal of Social Policy* 53(3): 854–75. https://doi.org/10.1017/S0047279422000708.

Czyżewski, Marek. 2010. „Analiza ramowa, czyli «co tu się dzieje»". W *Analiza ramowa: esej z organizacji doświadczenia*, Erving Goffman, red. Agata Dziuban, tłum. Stanisław Burdziej, VII–XLVII. Kraków: Zakład Wydawniczy „Nomos".

Dan, Viorela. 2017. *Integrative Framing Analysis: Framing Health through Words and Visuals.* Routledge Research in Communication Studies 4. New York: Routledge.

D'Angelo, Paul. 2019. „Framing Theory and Journalism". W *The International Encyclopedia of Journalism Studies*, red. Tim P. Vos, Folker Hanusch, Dimitra Dimitrakopoulou, Margaretha Geertsema-Sligh i Annika Sehl, 1–10. Wiley. https://doi.org/10.1002/9781118841570.iejs0021.

D'Angelo, Paul i **Jim A. Kuypers**, red. 2010. *Doing News Framing Analysis*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203864463.

Entman, Robert M. 1993. „Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm". *Journal of Communication* 43(4): 51–58. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x.

Famulari, Umberto. 2020. „Framing the Trump Administration's 'Zero Tolerance' Policy: A Quantitative Content Analysis of News Stories and Visuals in US News Websites". *Journalism Studies* 21(16): 2267–84. https://doi.org/10.1080/1461670X.2020.1832141.

Fillmore, Charles J. 1976. „Frame Semantics and the Nature of Language". *Annals of the New York Academy of Sciences* 280(1): 20–32. https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1976.tb25467.x.

Forcha, Dominic E. 2021. „Visual Framing of the Cameroon Anglophone Crisis in Newspapers". *Communicatio* 47(2): 20–43. https://doi.org/10.1080/02500167.2020.1857808.

Foss, Sonja K. 2004. „Framing the Study of Visual Rhetoric. Toward a Transformation of Rhetorical Theory". W *Defining Visual Rhetorics*, red. Charles A. Hill i Marguerite Helmers, 303–13. Mahwah: Routledge.

Franczak, Karol. 2014. „Perspektywa framing analysis – oferta analityczna dla badań nad dyskursem?". *Przegląd Socjologiczny* 63(3): 135–56.

Gamson, William A. i **Andre Modigliani.** 1989. „Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach". *American Journal of Sociology* 95:1–37.

Geise, Stephanie i **Christian Baden.** 2015. „Putting the Image Back Into the Frame: Modeling the Linkage Between Visual Communication and Frame-Processing Theory: Putting the Image Back Into the Frame". *Communication Theory* 25(1): 46–69. https://doi.org/10.1111/comt.12048.

Grzegorczykowa, Renata. 2010. *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Iyengar, Shanto. 1991. *Is Anyone Responsible?: How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press. https://doi.org/10.7208/chicago/9780226388533.001.0001.

Johnson-Cartee, Karen S. 2005. *News Narratives and News Framing: Constructing Political Reality.* Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Kahneman, Daniel. 2012. *Pułapki myślenia: o myśleniu szybkim i wolnym.* Tłum. Piotr Szymczak. Poznań: Media Rodzina.

Kahneman, Daniel i **Amos Tversky**, red. 2000. *Choices, Values, and Frames*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511803475.

Kinder, Donald R. 2008. „Komunikacja i polityka w epoce informacji". W *Psychologia polityczna*, red. Robert Andruszko, Leonie Huddy, Robert Jervis i David O. Sears, 325–57. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Kuypers, Jim A. 2009a. „Framing Analysis". W *Rhetorical Criticism: Perspectives in Action*, red. Jim A. Kuypers, 181–204. Lanham: Lexington Books.

Kuypers, Jim A. 2009b. „Framing Analysis from a Rhetorical Perspective". W *Doing News Framing Analysis*, red. Jim A. Kuypers, 286–311. Routledge.

Lakoff, George. 2006. *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*. Chicago: Univ. of Chicago Press.

Lakoff, George. 2011. *Nie myśl o słoniu! Jak język kształtuje politykę: obowiązkowa lektura dla myślących postępowo*, red. Kaja Kojder-Demska. Tłum. Jacek Wasilewski i Anna Nita. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie Oficyna Wydawnicza Łośgraf.

Lakoff, George. 2012. „Metafory terroru". W *Instrukcja obsługi tekstów: metody retoryki*, red. Anna Nita i Jacek Wasilewski, 139–54. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Lakoff, George i **Mark Johnson.** 2003. *Metaphors We Live by: With a New Afterword.* Chicago London: University of Chicago Press.

Lee, Seungae, Jiwon Kim i **Yoon Hi Sung.** 2022. „When Infographics Work Better: The Interplay between Temporal Frame and Message Format in e-Health Communication". *Psychology & Health* 37(7): 917–31. https://doi.org/10.1080/08870446.2021.1912342.

Leśniczak, Rafał. 2022. „Zastosowanie arystotelesowskiej koncepcji toposu w badaniach wizerunku medialnego liderów politycznych i religijnych – przyczynek do dyskusji". *Folia Toruniensia* 22:43–66. https://doi.org/10.12775/FT.2022.003.

Maćkiewicz, Jolanta. 2020. „Ramy interpretacyjne jako narzędzie badań medioznawczych". *Studia Medioznawcze* 21(3): 615–27. https://doi.org/10.33077/uw.24511617.ms.2020.3.251.

Maćkiewicz, Jolanta. 2021. „Badanie ram multimodalnych – rekonesans". *Media Biznes Kultura* 1(10): 9–19. https://doi.org/10.4467/25442554.MBK.21.001.13967.

Marx, Julian, Beatriz Blanco, Adriana Amaral, Stefan Stieglitz i **Maria Clara Aquino.** 2023. „Combating Misinformation with Internet Culture: The Case of Brazilian Public Health Organizations and Their COVID-19 Vaccination Campaigns". *Internet Research* 33(5): 1990–2012. https://doi.org/10.1108/INTR-07-2022-0573.

Matthes, Jörg i **Matthias Kohring.** 2008. „The Content Analysis of Media Frames: Toward Improving Reliability and Validity". *Journal of Communication* 58(2): 258–79. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2008.00384.x.

Modrzejewska, Ewa. 2014. „Spór polityczny jako strategia retoryczna. Na podstawie materiału prasowego w okresie rządów Prawa i Sprawiedliwości 2005–2007 oraz Platformy Obywatelskiej 2007–2009". *Praca doktorska*, Warszawa: Uniwersytet Warszawski. https://repozytorium.uw.edu.pl//handle/item/623.

Modrzejewska, Ewa. 2016. „Ile twarzy Andrzeja Dudy? O retoryce wizerunku medialnego z okładek tygodników". W *Retoryka wizerunku medialnego*, red. Agnieszka Kampka, Katarzyna Molek-Kozakowska i Agnieszka Budzyńska-Daca, 107–151. Warszawa: Polskie Towarzystwo Retoryczne.

Modrzejewska, Ewa. 2025. „What Counts? Exploring the Rhetorical and Argumentative Role of Visualized Metrics in Understanding the Pandemic". *Topoi* 44: 749-761, https://doi.org/10.1007/s11245-025-10191-7.

Mokrzan, Michał. 2016. „Antropologia retoryki: inspiracje Burke'owskie w amerykańskiej antropologii kulturowej". *Zeszyty Etnologii Wrocławskiej* 1: 127–48. https://doi.org/10.23734/zew.2016.1.127.148.

Olczyk, Tomasz. 2010. „Ramy i ramowanie w debatch przedwyborczych – szkic z socjologii form perswazyjnych". *Societas/Communitas* 10(2): 213–32. https://doi.org/10.33077/uw.24511617.sm.2021.4.673.

Palczewski, Marek. 2011. „Koncepcja framingu i jej zastosowanie w badaniach newsów w Wiadomościach TVP i Faktach TVN". *Studia Medioznawcze*, 1(44): 31–41.

Phillips, Ryan J. 2019. „Frames as Boundaries: Rhetorical Framing Analysis and the Confines of Public Discourse in Online News Coverage of Vegan Parenting". *Journal of Communication Inquiry* 43(2): 152–70. https://doi.org/10.1177/0196859918814821.

Powell, Thomas E., Hajo G. Boomgaarden, Knut De Swert i **Claes H. de Vreese.** 2015. „A Clearer Picture: The Contribution of Visuals and Text to Framing Effects: Visual Framing Effects". *Journal of Communication* 65(6): 997–1017. https://doi.org/10.1111/jcom.12184.

Reese, Stephen D., Jr. Gandy i **August E. Grant**, red. 2001. *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World.* Routledge. https://doi.org/10.4324/9781410605689.

Rodriguez, Lulu i **Daniela V Dimitrova.** 2011. „The Levels of Visual Framing". *Journal of Visual Literacy* 30(1): 48–65. https://doi.org/10.1080/23796529.2011.11674684.

Rzyska, Aleksandra. 2021. *Reprezentacje uniwersytetu w dyskursie prasowym*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Scheufele, Dietram A. i **David Tewksbury.** 2007. „Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models: Models of Media Effects". *Journal of Communication* 57(1): 9–20. https://doi.org/10.1111/j.0021-9916.2007.00326.x.

Semetko, Holli A. i **Patti M. Valkenburg.** 2000. „Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News". *Journal of Communication* 50(2): 93–109. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2000.tb02843.x.

Shaw, Emily. 2025. „Frame Analysis". W *Britannica*. https://www.britannica.com/topic/frame-analysis (dostęp: 12.01.2025).

Sontag, Jennah M. i **Spencer R. Barnes.** 2017. „The Visual Framing of Graphics When Used in Preventative Health Digital News Packages: Exploring the Use of a Narrative Structure as the Message Infrastructure". *Journal of Visual Communication in Medicine* 40(3): 109–19. https://doi.org/10.1080/17453054.2017.1366824.

Souders, Michael C. i **Kara N. Dillard.** 2014. „Framing Connections: Improving the Relationship between Rhetorical and Social Scientific Frame Studies, Including a Study of G.W. Bush's Framing of Immigration". *International Journal of Communication* 8:1008–28.

Sullivan, Karen. 2023. „Three Levels of Framing". *WIREs Cognitive Science* 14(5). https://doi.org/10.1002/wcs.1651.

Supran, Geoffrey i **Naomi Oreskes.** 2021. „Rhetoric and Frame Analysis of ExxonMobil's Climate Change Communications". *One Earth* 4 (5): 696–719. https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.04.014.

Szylko-Kwas, Joanna. 2019. „Wizerunki Prezydentów Rzeczpospolitej Polskiej: Bronisława Komorowskiego oraz Andrzeja Dudy – analiza porównawcza w świetle teorii visual framing". *Res Rhetorica* 6(1): 30-51. https://doi.org/10.29107/rr2019.1.3.

Szylko-Kwas, Joanna. 2023. „Two crises – framing messages about the crisis on the Polish-Belarusian border". *Res Rhetorica* 10(4): 118–39. https://doi.org/10.29107/rr2023.4.7.

Tankard, Jr., James W. 2001. „The Empirical Approach to the Study of Media Framing". W *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*, red. Stephen D. Reese, Jr. Gandy i August E. Grant, 95–106. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781410605689.

Tirosh, Noam i **Inbal Klein-Avraham.** 2019. „'Memorless': The Visual Framing of Asylum Seekers in Israel". *Journalism Studies* 20(3): 381–400. https://doi.org/10.1080/1461670X.2017.1383857.

Van Dijk, Teun A. 2023. „Analyzing Frame Analysis: A Critical Review of Framing Studies in Social Movement Research". *Discourse Studies* 25(2): 153–78. https://doi.org/10.1177/14614456231155080.

Vreese, Claes H. de. 2003. *Framing Europe: Television News and European Integration.* Amsterdam: Aksant.

Vreese, Claes H. de. 2005. „News Framing: Theory and Typology". *Information Design Journal* 13(1): 51–62. https://doi.org/10.1075/idjdd.13.1.06vre.

Wozniak, Antal, Hartmut Wessler i **Julia Lück.** 2017. „Who Prevails in the Visual Framing Contest about the United Nations Climate Change Conferences?" *Journalism Studies* 18 (11): 1433–52. https://doi.org/10.1080/1461670X.2015.1131129.

Xu, Yi i **Martin Löffelholz.** 2021. „Multimodal Framing of Germany's National Image: Comparing News on Twitter (USA) and Weibo (China)". *Journalism Studies* 22(16): 2256–78. https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1994445.